

Azt szeretném, hogy a piramiselv érvényesüljön a Nemzeti Kulturális Alap pályázati rendszerében

Interjú Jankovics Marcellel a Nemzeti Kulturális Alap nemrégiben kinevezett elnökével

A Nemzeti Kulturális Alap új elnöke ambiciózus stratégiát hirdetett meg az NKA jövőbeni működésére vonatkozóan, amelyben lényeges eltérések mutatkoznak az eddigi irányvonalhoz képest. Jankovics Marcellt az irányváltás okairól és az NKA struktúráján belül a zenei előadó-művészetnek szánt szerepéről kérdeztük.

I *A Zenekar Újság olvasói többségükben gyakorló bivatásos muzsikusként, illetve a zenei élet irányítói, működtetői. Őket elsősorban az érdekli, hogy a jövőben milyen mértékben számíthatnak a Nemzeti Kulturális Alap támogatására, kitűzött művészi céljaik megvalósításában?*

– Mivel nem vagyok muzsikusként, ezért ehhez a területhez csak zeneszerető-háttérzene fogyasztó emberként tudok hozzájárulni. Éppen ezért konkrétabb kérdéseket várok.

I *Akkor talán a legjobb, ha a stratégiában fő hangsúlyt kapott elemek mentén haladunk. Nézzük az első ilyen hangsúlyos elemet! Milyen szerepet szán az NKA*

a szimfonikus zenekaroknak az ifjúság művészeti nevelésében, a kultúra ápolásában?

– Az ifjúság művészetre való nevelésében elsősorban a gyermekek és fiatalok aktív közreműködését kívánjuk ösztönözni. Nekem fontosabb, hogy az úgynevezett gyermekművészetet támogassuk, mivel meggyőződésem, hogy a gyermekek számára az, hogy maguk is jelen lehetnek a színpadon, sokkal izgalmasabb, mintha csak letről, a nézőtérrel figyelik az előadást.

I *Terveznek-e olyan pályázatokat, amelyekben ennek megfelelően módszertani újításokra ösztönzik a pályázókat, vagyis hogy olyan gyermekprogramokat hirdessenek meg – mondjuk szimfonikus zenekarok –, amelyekbe a gyerekek interaktívan kapcsolódhatnak be?*

– Ez egyrészt a Zeneművészeti Kollégiumon, másrészt a Népművészeti Kollégiumon működik. Talán az utóbbin nagyobb hangsúllyal, mivel a gyermekek a korai életszakaszban elsősorban a népzenevel ismerkednek: néptánc, népdalokkal. A feladatomat tekintve úgy gondolom, hogy a meghirdetett stratégia mentén az egyes kollégiumoknak maguknak kell megfogalmazni, hogy ebből mi az, amit használni tudnak. Ennek általában van egy kellemetlen vonzata, hogy több pénzt kérnek hozzá. Az én alapelvem azonban az, hogy stratégiának ott is lenni kell, ahol nincsen pénz. Mondjuk, ha valaki börtönben ül, akkor is kell, hogy rendelkezék életstratégiával. Egyelőre nincs több szétosztható pénz. Vannak azonban olyan területek – ilyen például a népművészet – amelyeket gyerekprogramokkal ostromolnak a pályázók, ráadásul a közművelődési terület után talán a legnagyobb pályázati arányban.

I *Mindez összhangban van a stratégiában kifejtett piramis-elvvel, amely a mű-*

vészeti tevékenységet a legszélesebb rétegek számára kívánja elérhetővé tenni...

– Ez valóban a stratégiában említett piramis alja, tekintve, hogy az amatőr művészek ebben a két említett kollégiumban csoportosulnak. Első elnökségem idején komoly vita volt az amatőr, az alternatív és a professzionális csoportokról. Rá tudtam beszélni az érintett előadó-művészeti ágak képviselőit arra, hogy legalább az alternatív kategóriába tartozókat fogadják be. A magukat profinak tekintők szerint ennek az lett a következménye, hogy mostanra túlsúlyba kerültek az alternatív művészet képviselői ezeken a területeken, míg az amatőrök továbbra is az előbb említett két kollégiumhoz tartoznak. Gondot jelent tehát, hogy a népművészeti kollégium – annak ellenére, hogy országosan is hatalmas területet fog át – csak nagyon szerény kerettel rendelkezik. Konkrét számot nem tudok mondani, de a népművészeti és a zeneművészeti kollégium kerete csaknem azonos összegű, jóllehet utóbbi az elit pályázati területek közé tartozik. Éppen ezért én szakmai dolgokba nem óhajtok beleszólni. Az irányelvek azt célozzák, hogy elsősorban számukra teremtsen lehetőséget új dolgokat elképzelni, illetve, hogy ne legyen a dolog parttalan, éppen ezért szabott bizonyos kereteket ezekhez a területekhez.

I *Az amatőr művészeti tevékenységek gyakorlásának is nélkülözhetetlen feltétele azonban bizonyos előzetesen megszerzett ismeret, illetve tudás...*

– Az, hogy az ifjúság zenei nevelése mennyire fontos, azt saját személyes tapasztalatomból tudom. Családom kitelepítése miatt én már csak abban az életkorban részesültem rendszeres zeneoktatásban, amikor a zenei hallás már alig, vagy egyáltalán nem fejleszthető. Véleményem szerint fontos, hogy az embert a személyes tapasztalatai mennyire befolyásolják a későbbiekben. Ha

jóakarátú az ember, akkor azon igyekszik, hogy a megélt negatívumokat pozitívumokká változtassa. Számomra a zene elsősorban nem intellektuális, hanem érzelmi élmény. Ahhoz, hogy egy társadalom igazán jól működjék, ahhoz az kell, hogy az adott társadalmat érzelmileg harmonikus emberek alkossák. Magyarországon a házi muzsika is kiveszőfélben van, és a zene egy olyanfajta műfajjá változott, amit nem irányítottak. Egyes zenei területek kifogásolták, hogy nehezményeztem azt, hogy az idei év koncerttámogatása Budapestre és Miskolcra korlátozódott. Az én szememben ez azt jelenti, hogy a százvalahány koncertszervezőből száz budapesti kapott, huszonkilenc miskolci és négy jutott az ország többi részébe. Egy ilyen központosítás azzal járhat, hogy a helyi és a kisközösségekben szerveződő zenei tevékenységek megszűnnek. Általában véve a kultúrát, az a nézetem, hogy egyensúlyt kell létrehozni a helyi kultúrateremtés és a magaskultúra között, mivel egyre inkább növekszik a távolság a helyi kultúra rovására, nemcsak a választék mennyiségében, hanem színvonalában is.

■ *A közmédiának nagyon nagy szerepe lenne az Ön által említett egyre növekvő távolság áthidalásában. Ezt csak azért vetem közbe, mert a médiumok szerepe is az Ön stratégiájának egyik sarkalatos pontja...*

– Ezzel teljesen egyetértek. Csakhogy én nem TV-elnök vagyok. De ha TV-elnök lennék, akkor sem lenne túl sok szabadságom, ismerve a körülményeket. Ma délután lesz egy gyermekkonferencia az Írószövetségben, és ott sem az NKA-ról fogok beszélni, hanem a televízióról. Úgy tudom, hogy Orbán Viktor egy ifjúsági televízió alapítását tervezi. Ezt én nagyon nagy gondolatnak tartanám, és boldogan és örömmel dolgoznék benne. A jövő héten fogok találkozni olyan hölgyekkel és urakkal, akik valamilyen megújulást terveznek. De ez – engem is beleértve – nem elég magas kezdeményezés. Ahhoz valóban felső akarat kell, hogy a közszolgálati televíziókat más szempont szerint osszák meg. Nem állítom, hogy az ifjúsági televízió minden kérdést megold, de a gyerekekről azt mondják, hogy a televízió elől még mindig csak az internet és az egyéb számítógépes játékok vonják el őket. Ezek szerint akkor a televízióknak még mindig nagyon nagy szerepe van és ez nyilvánvalóan az internetre is kihat. Azt sem tartom egyébként igazi zeneélvezetnek, ha valaki az interneten keresztül hallgat zenét, mivel ott a technikai minőség megkérdőjelezhető.

■ *A média említésekor én elsősorban nem is a fiatalokra gondoltam, hanem főként az otthonukból már nehezebben kimozduló idősekre, a nagyobb kulturális központoktól távol élőkre, és azokra, akik anyagi okok miatt nem engedhetik meg maguknak, hogy színvonalas hangversenyekre váltsanak jegyet...*

– Szerintem a zene valójában az emberek számára a régi időkben is inkább háttérszórakozás volt. Az, hogy valaki elmegy a Zeneakadémiára zenét hallgatni, ritkaságszámba megy. Mozart műveinek a jelentős része is a vacsora, tányérok és villák csörgése közepette szólalt meg. Ahhoz hogy valaki leüljön a televízió elé koncertet nézni, ahhoz valóban kell valami többlet igény. Nem tudom milyen a koncertközvetítések nézettsége, vagy, hogy vannak-e erre vonatkozó felmérések.

■ *Tudom, hogy nem lehet visszasírni azt az időszakot, amikor az egykori Magyar Televízió nemzetközi karmesterversenyei egy országot ültettek a tévé elé, de a hazai zenekultúra ápolását nem lehet kizárólag néhány lelkes énektanárra és elbivatott koncertszervezőre bízni. Tervezik-e például, hogy olyan pályázatokat írnak ki, amelyek kreativitásra ösztönzik a magyar zenei élet bivatásos szereplőit a zenei ismeretterjesztés terén?*

– Tág keretek között is sugalltam dolgokat. Meglepett például, hogy nem írtak ki alkotói pályázatot. Ez nem szűkítése a körnek, mert ha azt mondom, hogy ifjúság, akkor az alkotói pályázat a fiatal alkotóknak kell, hogy szóljon. Tény és való azonban, hogy nem csak a zene területén, hanem más területeken is, mintha háttérbe szorult volna ez a szempont. Amikor javasoltam, hogy a Népművészeti Kollégium is írjon ki alkotói pályázatot, akkor a vezetőség több tagja megdöbbenve arra hivatkozott, hogy az eladható terméket eredményez, vagyis üzlet. De hát minden üzlet. Ha egy zeneműből CD-felvétel készül, az is kereskedelmi produktum. Alkotói pályázat alatt sok kollégium szakmunkát is érthet. Ha a kollégium vezetője, tegyük fel, zenetörténész, akkor érthető, hogy zenetörténeti szakmunkára, kritikagyűjteményre, vagy hasonló szellemi termékre ítélnék meg támogatást.

■ *A magyar zenei előadó-művészetet szerte a világon elismerés és tisztelet övezi. Ehhez képest mintha nálunk itthon, kevesebb respektje lenne. Ezen tervezik, hogy változtatnak?*

– Ehhez a Nemzeti Kulturális Alap pénzügyi kerete nem elég nagy. Az új, kitágult minisz-

tériumi struktúra előnye azonban éppen a holisztikus szemlélet erősítése, vagyis hogy az egyes területek felelősei folyamatosan kapcsolatban vannak egymással. Természetesen nem ismerek mindenkit személyesen, de akik ezzel foglalkoznak, azok ismerik azt az anyagot, amit én erről a kérdésről kicsit bővebben kifejtve még az említett stratégia előtt készítettem. Önmagában azonban az NKA ehhez kevés: nem rendelkezik elegendő forrással és az ismertsége sem elég széleskörű.

■ *Ez utóbbi azért kicsit meglep, vagyis hogy nem eléggé ismert a Nemzeti Kulturális Alap...*

– Az elődöm nagyon komolyan vette a kommunikációt. De attól, hogy a villamos oldalára fel van festve nagy betűkkel az NKA, az emberek még nem fogják tudni, hogy az a három betű mit jelent és mire való. Ráadásul pont azokhoz nem jut el az üzenet, akik a legszegényebb, halmozottan hátrányos helyzetű térségekben élnek, ahol nincs meg sem az informatikai háttér, sem a know-how ahhoz, hogy ki tudják tölteni a pályázatokat, és pénzük sincs rá, hogy megbízzanak vele egy erre szakosodott céget. De említhetném példaként a kistérségeket, vagy a határon túli magyar közösségeket is. Utóbbiak számára különösen bonyolult a pályázati rendszer, hiszen magyarországi lebonyolítóra van szükségük a pályázatokhoz.

■ *Miért nem fordítanak a helyzeten úgy, hogy például belföldi együttesek számára írják ki olyan pályázatot, ami lehetővé teszi, hogy a határon túli magyarokhoz eljuttassák egy-egy jól kidolgozott produkciójukat? Egy előadó együttes esetében sokszor éppen a biányzó útiköltség az egyetlen olyan tétel, ami ezt saját erőből számukra lehetetlenné teszi.*

– Ez is pont arról szól, amit az imént kifogásoltam. Vagyis, ha a helyieket ellátjuk import zenével, akkor ott nem alakul ki saját zenekultúra, vagy elsorvad a már meglévő. Mégis csak azzal függ össze mindez, hogy a magyar polgári létnek lett volna része a házi muzsikálás, és mivel Magyarországon a polgári réteg nagyon szűk, ezért itt nem igazán tudott meghonosodni. Ausztriában, vagy Csehországban ennek a műfajnak jóval nagyobb a beágyazottsága.

■ *Ennek azonban nemcsak zenei, hanem történelmi és társadalmi okai is vannak...*

– Igen. Ugyanakkor nálunk a táncháznak, népzeneinek viszonylag nagy tábora van. A

hátrányból tehát előnyt is lehet kovácsolni. Nem arra gondolok, hogy a házimuzsikát támogassa a Nemzeti Kulturális Alap, hanem hogy a befogadás, a távlati igény más természetű, bizonyos történelmi adottságok miatt. Az nem jó, ami itt is zajlott, hogy négyévenként volt irányváltás. A korábbi támogatási elv ugyanis az volt, hogy keveseknek sokat. Az elődöm ebben a székben elsősorban a magas kultúrát támogatta. Én pedig az egészet azért látom piramisnak, mert az elvem az, hogy minél szélesebb, annál magasabb. Az építkezés mindig lassú folyamat. Az egyiptomiak úgy ábrázolták a piramist, hogy a tetején ott volt a nap, ami felülről lefelé sugárzott. A kölcsönösség tehát nagyon fontos, felülről lefelé ugyanúgy, mint alulról felfelé. De ehhez még több idő kell, mert ez egy kicsit bonyolultabb folyamat, mint azt az elvet követni, hogy keveseknek sokat. Ráadásul ez utóbbi támogatási elv csökkenti a pályázatok számát is, ami által praktikusán kevesebb munka van. Kialakul ugyanis egy bizonyos rutin, amely szerint minden évben szabványpályázatokat írnak ki, ez pedig olyan pályázati szisztémát eredményez, hogy a támogatásokat mindig ugyanazok kapják.

I Ez a támogatási elv egyfelől csökkenti a meglévő aránytalanságot a hátrányosabb helyzetű pályázók esetében, ugyanakkor ellentmond annak az európai uniós szempontnak, hogy a fenntartható, életképes kulturális produktumot támogassa, vagyis ami bosszú távon, egyenletesen magas színvonalon és sok emberhez juthat el.

– Egész különös ötletek is születtek e tárgyban. Rubovszky Rita, a Hungarofest igazgatója javasolta például, hogy a közelgő Liszt emlékévként alkalmából, a ferihegyi repülőtér Liszt Ferencről nevezze el. Nekem tetszik ez a gondolat, hiszen ha az ember belegondol, hogy kimegy a repülőtérre, ahol mostanában egyre több időt kell várni, és ott halk zene szól, ami adott esetben Liszt muzsikája is lehet, akkor az emberek rákérdenének, hogy ki is ez, és elfogadnák, hogy valódi nagyságról van szó.

I A stratégia egyik fontos célkitűzése az arányosság képviselése a pályázatok elbírálásánál. A jelenleg hatályos előadóművészeti törvény azonban éppen a fővárosi együttesek némelyikét hozza hátrányos helyzetbe, azokat, amelyeket

nem az önkormányzati keretből, hanem központi költségvetési forrásokból támogatnak.

– Van egy szándék, ami tőlem idegen. Én nem támogatom, hogy regionálissá tegyék a Nemzeti Kulturális Alapot. Az előző ciklusban is felmerült, hogy alközpontok jöjjenek létre. Az biztos, hogy Budapest nagyon nagy súllyal szerepel a nemzet területén belül. Amennyiben regionális központok jönének létre, akkor Budapest erős hátrányba kerülne. Az ember nyilvánvalóan azt mondaná, hogy mind lélekszám szerint, mind egyes országrészek hátrányos helyzete miatt is indokolt lenne a regionális hálózat kiépítése, az egyensúlyteremtés szándékával. Én azért nem támogatom, mivel jelentősen megnövelné a struktúrát és ez által a működési költségeket. Viszont, ha leszűkítenénk, ez azzal járna, hogy nem jutna minden egyes regionális központba elegendő létszámban szakember. A politika azonban ezt nem látja egészen tisztán. Ugyanakkor az az érthető szándék működik ebben az elgondolásban, hogy túlságosan főváros-centrikusak vagyunk, és még egy viszonylag kis országban is vannak, akik messze vannak a fővárostól. Kaisinger Rita

A Nemzeti Kulturális Alap középtávú stratégiájának összefoglalója

A Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának középtávú stratégiája „emlékezik” az 1998–2002 közötti időszak stratégiájára, visszatér az NKA eredeti célkitűzéseihez, és figyelembe veszi a NEFMI megalakulásával az OKM-hez képest beállt szerkezeti és tartalmi változásokat.

A támogatás a piramiselven alapszik. A kultúra építménye piramishoz hasonló, mennél szélesebb az alapja, annál magasabb az építmény. Ezen elv nem jelent mást, mint a „KÖZ” művelődésének előtérbe helyezését, illetve azon szándék érvényesítését, hogy mennél több pályázó részesüljön támogatásban, azaz a kevésnek sokat elvét felváltja a kevesebbet inkább többnek elve.

Az NKA 1993-ban megfogalmazott Alapszabályának megfelelően első a kultúrateremtés, azt követi a kultúra terjesztése, majd a kultúra megőrzésének a feladata, s csak ezután jön a többi: a különböző szintű képzések, konferenciák, és más kulturális rendezvények támogatása. A kultúrateremtés magát az alkotást jelenti, támogatásának eszköze az alkotói pályázati felhívások számának és keretének a növelése. Az alkotást követi a mű megjelenítése, minden lehetséges formában való terjesztése, ideértve a könyv-, folyóirat-, kotta-, film-, online-formában való megjelenést, az előadás, bemutatás minden formáját, köztük a rendezvényeken, kiállításokon, fesztiválokon való bemutatást is. A kultúra megőrzését a Könyvtári, Levéltári, Múzeumi és Műemléki Kollégium munkája szolgálja, de ide tartozik minden olyan támogatási forma, mely a terjesztés mellett a hordozókon (film, mikrofilm, DVD) és korszerű digitális archívumokban tárolt értékek megőrzését segíti.

A támogatási célkitűzéseket tekintve a stratégia főbb elemei közé tartozik az aránytalanság megszüntetése a döntéseket illetően.

Területi vonatkozásban: cél a budapesti, vidéki és határon túli nyertes magyar pályázatok közti arányok javítása az utóbbiak javára. Ehhez elsősorban a kuratóriumi tagok gondolkodásán, és a kuratóriumok összetételén kell változtatni.

Korosztályi vonatkozásban: cél a gyermekkultúra látványosabb támogatása, az összes számba vehető kollégiumban, tekintettel az oktatás és a családi, ifjúsági ügyek államtitkárságának a stratégiájára.

Szociális vonatkozásban: az érték mellett a rászorultság is figyelembe veendő. A megszűnt Etnikai és Kisebbségi Kollégium helyett a továbbiakban a kollégiumoknak kell gondoskodniuk a nemzeti és etnikai kisebbségek pályázatainak támogatásáról.

A stratégia kiemelt szerepet szán a digitális kultúrának. Ez nem csak a létező kulturális értékek digitalizációját foglalja magában, hanem egy új szemléletmód érvényre juttatását.

Növeljük a nyílt pályázatok arányát a meghívásos pályázatokkal szemben.

Tovább visszük a Márai- és a Felelemelő XIX. század-programot. Felelevenítjük korábban hasznosnak bizonyult Ithaka-programot. Nagyobb figyelmet fektetünk a kiemelkedő évfordulókra és a műemlékek támogatására.

Kezdeményezzük az összeférhetetlenségi jogszabályok összehangolását.

A nyilvánossággal való kapcsolat: az Alap működésének legjobb ellenőre a nyilvánosság, ennek frissen tartott honlapunk mellett a legfontosabb eszköze a sajtó folyamatos tájékoztatása.

A kollégiumoknak a Bizottság stratégiájának nyomán ki kell dolgozniuk saját pályázati stratégiájukat, azzal a céllal, hogy mennél kevesebb egyedi pályázattal legyen dolguk. Meg kell találnunk a módját, hogy a tematikájukban összetett pályázatok is sikerrel pályázhassanak. A kollégiumoknak ellenőrző tevékenységük körét tovább kell tágítaniuk, különös tekintettel a teljesítménymutató fölmérésre és hasznosulásra.

A Nemzeti Kulturális Alap új középtávú stratégiájának teljes anyaga elolvasható a szervezet honlapján: www.nka.hu